

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

34. An servi possint facere eleemosynam? Et in textu huius Resolutionis
reperies aliquos casus, in quibus, & de quibus servi possint facere
eleemosynam. Et an si servi habeant aliqua bona propria ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76429](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76429)

refellit Turrianum nouissime Machadus de perfest. Confess. tom. 2. lib. 6. part. 7. tract. 13. docum. 5. num. 7. sic asserens. La guerra es aquella cantidad que el esclavo grangea por su cuydado, i trabajo ò por el juego, que como sea sin perjuizio del seruicio que debe a su señor, segun afirman graues Autores, adquiere el dominio en ella; no obstante que Turriano es de contrario parecer. Ita ille.

4. Dicendum est igitur, quod licet serui quidquid acquirant domino acquirant, maxime si in eo acquirendo vires debilitent, tamen id est intelligendum de tempore deputato ad seruitium dominorum: neque enim serui, aut ancille sic possidentur à dominis, vt fundus, prædia, aut iumenta, vt semper domino fructificent, quamobrem dicendum est in foro conscientie sibi id acquirere, quidquid fit de foro externo, modo non fraudent dominos debito seruitio, & vires suas multum debilitent, quod iudicabit prudens Confessarius, & licite posse illos taliter acquisita retinere, & expendere inuitis dominis, & peccare mortaliter dominos, furtumque committere in seruis, si ea ab eis auferant, illis iniucis, quod videtur satis rationabile, & probabile.

Sup. hoc etiam recitantur in Ref. pr. cetera § Nota secundo & magis late in § Vlt. Ref. seq.

5. Ex his inferitur incidenter decisio cuiusdam dubij satis practicabilis de viatoribus videlicet, qui diuersantur in hospitibus, in quibus more Italico, & Gallico ob certum pretium comedunt ex cibis apposis quod volunt, quod dicitur communiter, *A pasto*, Gallici à *regle d'Hoste*, nam illi etiam subtrahere sibi possent & referuare aliquid ex iis, quæ verè comesturi erant durante adhuc appetitu: quoniam hæc etiam apponuntur illis eodem pacto, quo apponuntur seruis, & famulis, vt comedant quod pro sua necessitate voluerint; ergo ex iis, quæ sibi necessaria essent, & attendente necessitate præsentis, erant comesturi, possent referuare; parum enim hospitibus interest, quod ibi, vel alibi illum consumant; de iis verd, quæ ob defectum appetitus non erant comesturi, non possunt per se loquendo, referuare, sicut nec serui, nisi fortè aliquando ob iustam compensationem pretij euidenter multi, quod ab ipsis exigitur. Et ita docet Eminentissimus Cardinal. de Lugo *loc. cit.*

RESOL. XXXIII.

An serui in casibus, in quibus sibi acquirunt, si à Domino spoliuntur, possint facere occultam reparationem? Et in principio huius Resolutionis apponuntur sex casus, in quibus serui acquirunt sibi dominium. Ex par. 7. tit. 7. Ref. 33.

Sup. his sex casibus supra in Ref. 33. §. At verius & in aliis eius not.

§. I. SUppono seruos in his casibus sibi acquirere. Primum, si Dominus expressè vel tacite consentiat vt possit aliquod peculium habere. Secundò; si seruo aliquid donetur, vel legetur ea conditione vt ad dominum non perueniat: tunc enim si dominus usurparet hoc ipso amitteretur. Tertio; si relinquatur seruo absolute, & sine conditione, non tamen inuitu domini, v. g. ob industriam, vel officium exhibitum; hoc enim videtur dari, vt non sit domini, sed tantum serui. Quarto; si ei aliquid detur in compensationem iniuriæ illatæ: compensatio enim fit vt ex ea solatium capiat, loco doloris quem passus est; non vt dominus eius inde ditescat, vnde contra omnem humanitatem esset hoc ei auferre. Quinto; si aliquid lucretur sua pecunia: sicut si filius lucretur peculio castrensi, vel quasi castrensi; lucrum enim subit eandem rationem quam fors, quando quis nomine suo eam exponit. Sextò; si aliquid sibi subtrahat sine domini incom-

modo, quod libere poterat consumere, vel expendere; aut præter opera præscripta quadam alia facere ex quibus quantum colligat.

2. His suppositis, quaro an si Dominus seruis tolleret bona quæ in supradictis casibus sibi acquiruerant, possint vti occultâ compensatione? affirmatur vt respondeo cum Lessio lib. 2. cap. 4. dub. 4. cum ceteris. 17. vbi sic ait. Notandum tamen est multos Doctores res concedere seruis verum, & perfectum dominium in plerisque casibus supra dictis; etique fieri veram iniuriam obligantem ad restitutionem si dominus res ipsas concessas auferat, iura autè, quæ tradunt seruis quod quid acquirunt domino acquirere, intelligenda regulariter. Ita Molina *disp.* 38. Possent etiam addi, ita illa consuetudine esse mitigata: & hoc malim in præterit. Itaque possent seruis vti occultâ compensatione, si dominus ei res suas abstulisset. Ita ille: cui adde Villabos in *summa tom. 2. tract. 10. difficult. 5. n. 4.* vbi enumeratis casibus superius in quibus serui sibi acquirunt, sic ait. *De lo qual se infiere, que si el seruo se tomasse algo de lo dicho, esstaria obligado a restituirlo, y en caso que no pudiesse el esclavo auerlo de otra manera, podria vsar de recompensacion oculta.*

RESOL. XXXIV.

An serui possint facere elemosynam? Et in textu huius Resolutionis reperiet aliquos casus, in quibus, & de quibus serui possint facere elemosynam. Et an si serui habent aliqua bona propria, possint de eis donationem facere? Ex par. 7. tit. 7. Ref. 34.

§. I. REspondeo non posse facere elemosynam de bonis dominorum. Ratio est quia non habent administrationem vllam bonorum dominorum. Excipiuntur tamen quinque casus. Primus, si in extrema necessitas, ob rationem allatam præcedentibus *quest.* Secundus, si detur modicum quid, & tunc præsumitur enim probabiliter consensus Domini. Tertius, quotiescumque adit eiusdem consensus, sed tunc interpretatur ratihabitio, quæ tunc maxime est, quando haberet seruos administrationem bonorum. Quartus, quando de certa portione sibi assignata ad victum extraheret aliquid per abstinentiam, modo id non reddat in præiudicium Domini, si nimirum per hoc redderetur inhabilis ad seruitia. Et hæc omnia docet Filiucius *tom. 2. tract. 28. cap. 1. num. 95.* Qui adit etiam in bonis acquisitis in casibus appellatis in superiori ** Resol.* utone posse seruos facere elemosynam, & quicquid voluerint. Vnde me cito sic ait Machadus *tom. 2. lib. 6. p. 7. tract. 13. docum. 6. num. 1.* *El Esclavo puede libremente dar elemosyna, segun que se le permitte, como quisiere sin consentimiento de su señor de los bienes en que el tuuiere dominio, de que antes hemos ya hecho mencion; conuene a saber, de los que huiere aborrado de sus jornales; de lo que huiere rasu sustenio, &c. finalmente de todo aquello que es suyo. De donde resulta, que de la misma manera que el esclavo no peca en dar limosna, segun, e gastar de estos bienes, que son suyos; tampoco la persona que los recibiere; o se los ganare, peca, si queda con obligacion de restituir cosa alguna al señor.*

2. Vnde Filiucius *tom. 2. tract. 34. cap. 2. num. 46.* alseruit seruos, si habeat aliqua bona propria, possint de eis donationem facere. De aliis non possunt talia volumine præsumpta rationabiliter dominorum.

De Seruis, seu Mancipiis. Ref XXXV. &c. 445

si fecus faciant, peccant, & tenentur ad restitutionem. Qui etiam si accepissent scienter, tenentur restituere: Si verò bona fide accepissent, siquidem rem illam habeant apud se, tenentur reddere: si ex ea facti sunt ditiores, id reddant in quo locupletiores facti sunt. Denique si rem non habeant, nec facti ditiores sunt, ad nihil tenentur. Et ita etiam docet Molina *disp. 277.*

RESOL. XXXV.

An serui possint facere elemosinas?
Et an serui possint habere aliquarum rerum dominium, imperfectum? Ex p. 5. tr. 8. Ref. 26.

§. 1. **I**N aliquibus casibus affirmatiue respondeo cum Filliucio *tom. 2. tr. 28. cap. 3. n. 95.* Primus, si sit extrema necessitas. Secundus, si detur modicum quid, & raro, praesumitur enim probabiliter consensus domini. Tertius, quotiescumque addit eiusdem consensus saltem interpretatiuus. Quartus quando probabiliter speratur rati habitio, quae tunc maxime est, quando haberet seruus administrationem bonorum. Quintus, quando de certa portione sibi assignata ad victum detraheretur aliquid per abstinentiam, modo id non cedat in prauiudicium domini, si nimirum per hoc redderetur inhabilis ad seruitutem. Sed quia ego latius probabiliter firmavi in *2. part. tr. 3. miscell. ref. 58.* seruos posse habere aliquarum rerum dominium imperfectum, & secundum quid, ita vt eas non teneantur suis dominis tradere, igitur in illis casibus certum est seruos posse praebere elemosinas. Primus casus est, si aliquis det seruo ea conditione vt res donata ad dominum non perueniat. Secundus, si aliquid detur absolute & sine conditione, non tamen intuitu ipsius domini, vt v. g. propter industriam, vel aliquod seruitium factum, nam in hoc casu ille qui dat, videtur dare, vt illa res scilicet non sint domini, sed serui. Tertius, si aliquid detur in compensationem iniuriae illatae. Quartus, si aliquid lucretur sua pecunia, & ex rebus sibi datis, vt *supra & infra* vnde suum facit lucrum acquisitum per ludum, licitum, vel illicitum. Quintus, quando propter turpem corporis vsu aliquid ei datur. Cum igitur in his casibus seruus acquirat dominium rerum, potest de illis elemosinam facere praeter alios casus à Filliucio supra notatos.

RESOL. XXXVI.

An qui seruum alienum percutiendo inutilem reddit, vel occidit, teneatur restituere aliquid non solum Domino, sed seruo? Ex p. 7. tr. 7. Ref. 20.

§. 1. **E**X Abulensi affirmatiue respondet Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 38.* vbi sic ait. Merito Abulensis adnotauit, eum qui alienum seruum occidit, aut ita percudit, vt illum in potiore ad seruiendum, minorilve valoris reddat, ad binam restitutionem teneri. Vnam domino serui faciendam, quatenus id in damnum illius cessit, alteram verò seruo pro damno illi illato. Simul etiam puniti debet per publicas potestates poena aliqua, quae in compensationem pro iniuria seruo illata cedat. Hinc constat, minus peccare eum, qui seruum proprium, quam qui alienum iniuste percudit: eò quòd ille vni tantum, hic verò duobus damnum, ac iniuriam inferat.

2. Sed hanc doctrinam Molinae Eminentissimus Cardinalis Lugo *de iust. tom. 1. disp. 3. sect. 1. n. 20.* cum limitatione accipit; nam si seruo sequatur ex iniuria

damnum aliud circa victum, vestitum, aut caetera necessaria ad vitam humanam restituendum erit illi, ne id damnum patiat, quod idem erit, quando vxor, parentes, vel filij eius ea de causa passuri essent. Quando verò eiusmodi damna non sequerentur, sufficeret restituere domino, quia supponimus, quod pro damnis corporis praecise non est obligatio restituendi in bonis alterius generis.

Verum sententiae Molinae adhaeret Fagundez *de iust. lib. 2. cap. 5. num. 4.* Habet igitur vtraque sententia Defensores.

RESOL. XXXVII.

An qui occidit seruum suum, teneatur aliquid hereditibus serui restituere?
Et de aliquibus aliis casibus agitur in quibus Dominus lethaliter peccat, si iniuria illata seruis suis à se notabilis sit. &c. Ex p. 7. tr. 7. Ref. 45. alias 44.

§. 1. **D**iximus supra, de restitutione faciendi propter occisionem serui alieni; nunc ad dubium propositum assero negatiue respondere Azorium *tom. 2. lib. 2. cap. 38. quaest. 2.* vbi sic ait. Queritur an si dominus seruum suum occiderit, debeat aliquid restituere? Quidam arbitrantur debere eum restituere serui hereditibus; quia dominus qui seruum suum necat, verè homicida est, at homicida restituere vitam alteri adeptam iure debet eo modo quo potest. Cum igitur dominus suo seruo interfecto vitam reddere nequeat, debet aliquid ipsius serui hereditibus restituere. Sed certè non video quo iure hereditibus quicquam restituere cogatur. Fateor quidem eum verè, & proprie homicidam esse, qui suum seruum occiderit, & iniustitiae crimen admittit: quia eripit alteri vitam, & vt superius diximus, dominus vitae, & necis imperium, & potestatem non habet in seruum, & quod attinet ad ius naturae, & gentium, omnes homines sunt liberi. Cum igitur seruo occiso vita reddi non possit, nec aliquid aliud quo vita compensetur, sequitur vt nulli alteri dominus quicquam debeat; eo quod vita, opera, & industria serui non erant alicuius, sed ipsius serui, & domini. Neque verò dominus suo seruo interfecto, aliis damnum intulit, sed sibi soli, qui se serui commodis, operis, & fructibus priuauit. Nec seruus cum bonis careat, vllam habet alii hereditatem; nam etiam si filios haberet cum est in seruitutem abductus; illi continuo sui iuris sunt facti, & bona quae ante seruitutem Pater habebat, in eorum dominium transferunt, non tamen ipsius Patris vita, aut libertas; quare ipsius nullam aliam iure naturali legitimam portionem debet. Ita Azorius, cui adde Filliucium *tom. 2. tr. 28. part. 2. cap. 4. num. 71.*

2. Sed affirmatiue sententiam tenet Fagundez *de iust. lib. 2. c. 5. n. 4.* vbi sic ait: Quod si dominus seruum interfecerit, punitur tanquam homicida, & praeterea tenebitur a bitrio prudens viri pretij iniuriae infumere, in suffragiis pro illius anima, si non habeat filios, quibus fiat restitutio.

3. Hanc etiam sententiam tenet Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disputat. 38. num. 3.* Sic asserens; Licet ius dominorum in seruos tam late pateat; non tamen se extendit ad eorum vitam, cuius dominium sibi soli Deus seruauit, atque adeò neque ad membra, & salutem mancipij, quae quasi partes quaedam vitae illius sunt, à quibus vita ipsa pendet; & multò minus se extendit ad salutem illius spirituales, quasi aliquid praecipere ei, aut ab eo exigere possint, quod cum spirituali illius salute pugnet. Quare, si eorum domini,

Supra in Ref. quae hic est antecedens,

Superius in Ref. quae hic est 4. in §. vlt. per totum, & infra in Ref. seq. §. vlt. ad fin. 4.

Sup. contento in hoc §. ad litteram in Ref. seq. §. 1

P p vel